

Az ötödik levél 2021. július 1-jén indul útjára

Bánhegyi Ferenc

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

12. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Száz év, nyolc király. Könyves Kálmán trónra lépésétől III. Béla, az Aranyváros hercege haláláig

(1095 – 1196)

Az Árpád-kor eseményekben gazdag évszázada konfliktusokkal és sikerekkel telt Kálmán trónra lépésétől III. Béla haláláig. *Kálmán (1095-1116)* és *III. Béla (1172-1196)* uralkodása között hat Árpád-házi uralkodó került a magyar trónra. Kálmánnak, akit gyermekkorától kezdve az egyház szolgálatára készítettek fel, s végül püspökké szentelték, egész életében hadakoznia kellett testvérével, *Álmos* herceggel. Szent László és a főurak egy része Álmost szerette volna a magyar trónon látni, aki ezt megelőzően 1091-1095 között Szent László megbízásából Horvátország kormányzója volt. Tegyük hozzá, nem volt sikeres Álmos számára ez az időszak. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy 1095-ben, az erőviszonyoknak

megfelelően Kálmán szerezte meg a trónt. Amikor a pápától engedélyt kapott arra, hogy megváljék a püspöki jelvényektől, a főurak többségének támogatását élvezve, királlyá koronázták. Első felesége, Felícia Szicíliaából származott. Második felesége, a Rusz Fejedelemség hercegnője, Rurik Eufémia Kijevből érkezett Magyarországra. A főurak, mert saját előre jutásuk és az ország érdeke is azt kívánta, megtagadták a további egymás elleni harcot. A testvérek kénytelenek voltak kibékülni. Ebbe azonban Álmos herceg nem tudott végleg belenyugodni. A testvérharc azonban nem szolgálta az ország érdekeit. Hiszen a Bizánci Császárságtól kezdve a Német-római Császárságig, a Rusz Fejedelemségtől a kunok országán keresztül Velencéig, ellenséges gyűrű vette körül a Magyar Királyságot. Álmos mind külföldön, mind belföldön szövetségeseket keresett a trón megszerzése érdekében.

Kálmán királlyá koronázása a Képes krónika ábrázolása szerint. Kálmán és Álmos kibékülése Várkonynál (Tiszavárkony) a Képes krónikában. Nem valós, mi több torz az a kép, ahogy Kálmánt a krónikában és más írásokban a daliás Álmos mellett testi hibás /szőrös, kancsal, sánta, púpos, dadogó/ személynek ábrázolják

Álmos engedett, de mintegy engesztelésül megkapta a hercegi címet és az azzal járó hatalmas földbirtokokat. (Ez volt a *dukátus* rendszere, ami aztán többkevesebb sikerrel a következő évszázadokban is fennmaradt. A szó magyarázata: *rex*=király, *dux*=herceg.) A birtokviszonyok gyors változása megosztotta az ország egységét, a királyi hatalom erejét. Kálmán később a hercegség rendszerét eltörölte, aminek eredményeképpen a trónviszály újra kirobbant. Álmos először lengyel segítséggel, majd a császári hadakkal tört Kálmán Magyarországra. A vallásos király többször megbocsátott öccsének, de nem engedte az ország egységének további megbontását. Amikor Álmos 1113-ban már hatodik

alkalommal támadt a királyi hatalomra, s ami a támadó legfőbb bűne volt, hogy az országot kész lett volna átadni V. Henrik császárnak, mint hűbérurának, elfogyott Kálmán türelme. Elfogatta Álmost és annak ötéves kisfiát, s megvakították őket.

Kálmán király elfogatta Álmost és fiát, az ötéves Bélát. A herceg és a kisgyermek megvakításának ábrázolása a Képes krónikában

A kortársaihoz hasonlóan jelentős műveltséggel rendelkező – innen származik a „könyves” jelző – király végső megoldásként kényszerült a véres leszámolásra. Veszélyben látta a trónt, fia örökségét, nem utolsó sorban az eddig elvégzett országépítő munka eredményeit. Nem lenne igazságos, ha Kálmánról ez a „véreskezű” kép maradna fenn. Bár nem szerette elődjét, az Álmost támogató Lászlót, folytatta a szent király tevékenységét. (Meg kell jegyezni – bár erről a kutatók között viták sora zajlik ma is –, hogy Szent Lászlót csak akkor temethették el Váradon, amikor Kálmán meghalt. Ezt megelőzően Somogyvárott nyugodott.) Bár Kálmán enyhített László szigorú törvényein, de azokat továbbra is érvényben tartotta, sőt kiterjesztette az élet szinte minden területére.

Kálmán volt az a király – és ez is mutatja műveltségét, uralkodói nagyságát –, aki azt hirdette, hogy: „*Strigákról pedig, akik nincsenek, semmiféle említés ne essék.*” Kálmán király tehát nem azt mondta, hogy boszorkányok egyáltalán nem léteznek, hanem csak azok mitikus létét tagadta. A királyi intézkedés azonban lényegesen csökkentette a boszorkányüldözést Magyarországon. Kiváló belpolitikája mellett Kálmán a külpolitikában is letette névjegyét. Szent László örökébe lépve folytatta nagy elődjének a tenger felé terjeszkedő hadműveleteit.

Már 1097-ben *elfoglalta Dalmáciát*, s ezt követően horvát királlyá koronáztatta magát.

Tengerfehérvár (Biograd na Moru) mai látképe. Könyves Kálmán itt koronáztatta meg magát horvát királlyá

Meg kell jegyezni, hogy a fejlett tengerparti kereskedővárosokat Kálmán nem fosztotta ki, hanem – bár uralma alá vette –, meghagyta szokásaikat, gazdasági és kulturális tevékenységüket. Kálmán és utódai a 13. század végéig a *Tengermellék* /Horvátország és Dalmácia/ urai voltak, ami konfliktusok, háborúskodások sorát robbantotta ki *Velencével*. Az Árpádok a 13. század végéig a Magyar Királyság mellé megszerezték *Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Lodoméria, Halics, Bulgária és Kunország* királyi címét is.

Könyves Kálmán volt az egyetlen Árpád-házi király, aki birtokolta a püspöki címet is. A „püspök-király” ábrázolása a Thuróczy krónikában. A király címere. Boszorkányégetés a 15. századi Nyugat-Európában (Svájc, 1447 wikimédia)

Kálmán király uralkodása alatt tovább épültek a templomok, erősödött az egyház. Nagy elődeihez hasonlóan – gyakorolva az apostoli király szerepét – nem engedte, hogy a pápa beleszóljon a magyar ügyekbe, különösen nem az egyházi méltóságok kinevezésébe. Könyves Kálmán, az egyik legnagyobb magyar király rejtélyes körülmények között, hirtelen halt meg. Ma is él a történelmi köztudatban az az erős gyanú, hogy Kálmánt az olasz származású orvosa, *Draco mérgezte* meg. (Velence „mérgepolitikája” közismert volt, amit évszázadokon át sikeresen gyakorolt.)

Árpád-kori (falusi) kerektemplom Öskün és a pécsi (városi) székesegyház, melyek feltehetően Könyves Kálmán idején épültek

Az erőviszonyoknak köszönhetően Kálmán halála után fia, *II. István (1116-1131)* került trónra. Annak ellenére, hogy tizenöt éven át uralta az Árpádok királyi székét, keveset tudunk róla. Pedig nem volt érdem nélküli és gyenge kezű király. Állandó harcban állt Álmossal és annak fiával, akik nem mondtak le a trónról. II. István először a Dalmáciára szemet vető *Velencével keveredett háborúba*, ami váltakozó eredménnyel zajlott. Volt, hogy elvesztette, majd visszaszerezte a horvát királyságot. A stabil magyar uralom azonban csak II. Béla idején állt vissza. II. István beleavatkozott a *rusz fejedelmek* viszályába. Amikor 1123-ban Jaroszláv fejedelem megsegítésére indult, *Bizánc* és *Csehország* fenyegette a magyar határokat. Ezt kihasználva támadt II. Istvánra a *belső ellenzék* Álmos vezetésével.

(Akár ezt az időszakot, akár a korábbi, vagy a következő évszázadok belpolitikai viszonyait elemezzük, minden esetben rá kell döbbernünk egy dologra. Az ország egységét védő, a gazdasági és kulturális fejlődést erősítő királyt az ellenzék – legyen az akár testvér, vagy egy másik magyar érdekcsoport – a hatalom megszerzése érdekében minden eszközt bevetett. Gyakran a külső nagyhatalmak nem éppen önzetlen segítségét is igénybe véve.)

II. István székesfehérvári koronázásának ábrázolása a Képes krónikában, a király pecsétje

A külföldi erőkre támaszkodó belső ellenzékét II. István legyőzte. Álmos Bizáncba menekült – ahol röviddel később meghalt – fiát, a gyermek Bélát pedig a pécsváradi apátságban rejtették el Álmos hívei. A király később jóindulattal magához vette Béla herceget és rangjához méltó módon bánt vele. Még feleséget is szerzett neki. Béla Uros rác (szerb) uralkodó, Ilona nevű lányát vette el feleségül. II. István három alkalommal is súlyos betegségbe esett, valószínű, hogy meg akarták mérgezni. A merénylet negyedik alkalommal sikerült, de az sem kizárt, hogy az ebben a korban gyakori vérhas vitte el a mindössze harminc éves uralkodót.

II. Istvánnak nem volt utóda, így Álmos fia, Vak Béla került a magyar uralkodói székbe. Az ekkor huszonhárom éves ifjút a gyűlölet vezérelte, amit – a viszálykodó főurak mellett – a háttérből a hataloméhes, rosszindulatú felesége, Ilona irányított. Ilona gondoskodott arról, hogy a család ne maradjon utód nélkül. Hat gyermeket szült Vak Bélának, annak tíz éves uralkodása alatt. Négy fiút és

két lányt. Az utód az elsőszülött *Géza* lett, míg *László és István* herceg, mint *ellenkirályok* léptek fel a törvényesen megválasztott uralkodó ellen. (Lásd az uralkodói lista tárgyalt évszázadának kiemelt névsorát!)

Árpád-házi királyok

<i>I. (Szent) István</i>	997/1000-1038
<i>Péter</i>	1038-1041
<i>Aba Sámuel</i>	1041-1044
<i>Péter másodszor</i>	1044-1046
<i>I. András</i>	1046-1060
<i>I. Béla</i>	1060-1063
<i>Salamon</i>	1063-1074
<i>I. Géza</i>	1074-1077
<i>I. (Szent) László</i>	1077-1095
<i>(Könyves) Kálmán</i>	1095-1116
<i>II. István</i>	1116-1131
<i>II. (Vak) Béla</i>	1131-1141
<i>II. Géza</i>	1141-1162
<i>III. István</i>	1162-1172
<i>II. László ellenkirály</i>	1162-1163
<i>IV. István ellenkirály</i>	1163-1165
<i>III. Béla</i>	1172-1196
<i>Imre</i>	1196-1204
<i>III. László (kiskorú)</i>	1204-1205
<i>II. András</i>	1205-1235
<i>IV. Béla</i>	1235-1270
<i>V. István</i>	1270-1272
<i>IV. (Kun) László</i>	1272-1290
<i>III. András</i>	1290-1301

Az Ilona királyné által irányított 1131. évi aradi véres országgyűlés ábrázolása a Képes krónikában. II. (Vak) Béla királyi pecsétje

II. (Vak) Béla (1131-1141) uralkodására rányomta bélyegét a véres aradi országgyűlés, amelyiken 68 ellenzéki főúr feje hullt a porba. Az 1131. évi országgyűlés a hatalomra törő feleség, Ilona lázító beszédével kezdődött, ami aztán a magyar történelemben addig példátlan vérengzéssel végződött. Ám nem csak a 68 főurat, hanem azok családtagjait is kiirtották, birtokaikat pedig szétosztották Béla és Ilona hívei között. A királyné szigorúan vigyázta férje minden lépését, ám a borivásban nem gátolta a királyt. Tíz évi uralkodás után II. Bélát feltehetően a mértéktelen italozás tette sírba.

II. (Vak) Béla király a Képes krónika miniatúráján. Béla király is megtartotta az Árpádok címerét, a hétszer vágott sávokat

Ne legyünk azonban igazságtalanok Béla tíz éves uralkodását elemezve. Ne csupán a megtorlásra és gonosz feleségére emlékezzünk. Vak Béla kül- és belpolitikája egyaránt *sikeres volt*. Maga mellé állította a *cseh és a kijevi* uralkodót, ami által a *lengyelek* ellenséges politikájának is véget vetett. Növelte az ország területét, amikor a közben elorzott *Dalmácia* nagy része visszakerült Magyarországhoz. Továbbá meghódította *Boszniát*, ahogy akkor nevezték, Rámát. Béla jó viszonyt alakított ki az egyházi vezetőkkel, amit jelentős adományokkal alapozott meg. Például a leégett *pannonhalmi apátságot* is királyi pénzből állították helyre. Az oklevelek szervezett kiadását, a *kancellária* felállítását már II. Béla király udvarában kezdték meg. Béla még ha kényszerből is – hiszen vak volt –, minden döntésébe bevonta a királyi tanácsot. A kényszer mellé azonban bölcsesség is párosult, amikor a tanácsadókat részben híveivé, részben „társuralkodóvá” tette.

Bélát fia, *II. Géza (1141-1162)* követte a trónon. A tízéves gyermek helyett anyja Ilona, illetve annak rokona a szintén rác *Belos* irányította az országot. Arra azonban ügyeltek, hogy az ország egysége és függetlensége sértetlen maradjon. Ez a politika saját érdekeiknek sem mondott ellent. Ki kell emelni a Lajta mentén *1146. évi fényes győzelmet*, amit a magyar királyi haderő aratott az országra támadó Henrik osztrák herceg és örgróf serege ellen.

II. Géza király képe a Képes krónikában. A király címere és pecsétje

Béla legidősebb fiáról, Gézáról kevésbé ismert, hogy tehetséges, erőskezű király volt. Az Árpádok örökségét nem csak megvédte, de tovább növelte. *1147-ben* újabb támadás érte az országot, ezúttal kelet felől. *Borisz*, a rusz trónkövetelő – aki Kálmán fiának tartotta magát – Géza ellen vonult. Növelte a nehézségeket, hogy ekkor érkezett hazánkba a *Freisingi Ottó* vezette keresztes had, ami Jeruzsálem visszavételére szerveződött. (Az előző évtizedekben Magyarországon

átvonuló „keresztesek” rossz emlékű rabló hadak voltak, amiket Könyves Kálmán kénytelen volt szétverni, védve a magyar lakosság életét és értékeit.)

A keresztes hadjáratok közül számos a Magyar Királyság területén haladt át

A nyugati „keresztesek” azzal az indokkal raboltak és fosztogattak, hogy a *magyarok egy pogány nép*, akiket meg kell téríteni. Állították ezt arról az országról, ahol akkor már két érsekség, tizenkét püspökség és számos apátság, templomok százai működtek. Pogánysággal vádolták azt az országot, amit az *Árpádok dinasztiája* irányított, amely uralkodói család a *legtöbb szentet adta a világnak*. A krónikairó Ottó püspök irigységgel vegyes csodálkozással jegyzi le, hogy az *Árpád-házi királyok milyen erős hatalommal és nagy tekintéllyel rendelkeznek*, s hogy az adó mintegy kétharmada a királyi kincstárt gyarapítja. Éppen egy ellenséges püspök és hadvezér bizonyítja azt, hogy az Árpádok országa, még ha trónviszályokkal is kell időnként megküzdenie, mennyire egységes, erős. A királynak olyan hatalma, tekintélye van, ami Európában akkor már sehol nem létezett. II. Géza a német-római császár állandó fenyegetése mellett megküzdött Velencével, Bizánccal (ez utóbbi minden áron meg akarta szerezni a magyar trónt), a kunokkal, a rusz fejedelmekkel, s nem mellesleg a belső elégedetlenkedőkkel.

Géza a katonai és belpolitikai feladatok mellett kiterjedt külpolitikájával, jelentős egyházi tevékenységével kiérdemli, hogy a nagy királyok közé soroljuk. A Magyar Királyságnak még a távoli Egyiptommal és Hvárezmmel is volt kapcsolata.

*A bátaszéki ciszteri apátság romjai. Az apátságot alapította II. Géza 1142-ben
(forrás:wikipedia)*

A király halála után fia, *III. István* (1162-1172) került trónra, ami kiváltotta az újabb trónviszályt. *Vak Béla fiai ellenkirályként* igényt tartottak az uralkodói székre. *IV. István* ellenkirály mögött Bizánc állt, akivel azonban a császárság kudarcot vallott. Bizánc ura, *cselszövő Mánuel* ezt követően más taktikához folyamodott. A szintén Bizáncban nevelkedett Béla herceget, *III. István* öccsét vette pártfogásába. A 26 évesen elhalálozott *III. István* király után a 12. század és a magyar történelem egyik legtehetségesebb uralkodója, Béla került a trónra.

III. Béla koponyája alapján készült hiteles arckonstrukció (Skultéty Gyula munkája. Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár). A király címere

Az „aranyváros hercege”, ahogy a gazdag és hatalmas Bizánc után az új magyar királyt nevezték, szerencsés választás volt. Nem annyira Bizáncnak, hanem sokkal inkább Magyarországnak. *III. Béla* (1172-1196) minden tudását, erejét.

műveltségét hazája szolgálatába állította. Az a közel negyedszázad, ami III. Béla uralkodását jelentette, a Magyar Királyság egyik fénykora volt. Ez többek között megmutatkozott például a *királyság jövedelmében*, ami a két császárság (Bizánc és Német-római) után a harmadik legjelentősebb volt Európában. Vetekedett az angol és francia adóbevétellel. A *királyi kancellária* létrehozása többek között a magyarországi írásbeliség ugrásszerű emelkedését is eredményezte. Továbbá uralkodása alatt avatták *szentté László királyt*. Az ország területe a 12. század végére elérte addigi legnagyobb kiterjedését.

III. Béla szobra Szentgotthárdon. A festmény azt a jelenetet ábrázolja, amikor Béla király megalapítja a szentgotthárdi apátságot

III. Béla megvalósította azt, ami „Magyarország küldetése” volt már akkor is, hogy Kelet és Nyugat között a híd szerepét töltötte be, s hogy béke uralta a Kárpát-medencét. Ezt papok, szerzetesek behívásával, templomok, kolostorok építésével, a Bizáncban tanult ügyes hatalmi technikával érte el.

Meg kell említeni azonban azt is, hogy III. Béla volt az első király, aki egész vármegyéket adományozott egy-egy főúrnak, hogy megnyerje azok támogatását. Ezzel kezdődött el az a folyamat, ami a királyi birtokrendszer eddig viszonylag érintetlen egységét megbontotta. Az király, aki alig múlt ötven éves, egy áldozás során vártalanul meghalt. Ahogy a század első nagy királyát, Kálmánt egy Draco nevű orvos, III. Bélát a krónika szerint *Calamus pécsi püspök* mérgezte meg az ostyába rejtett méreggel.

A budavári Mátyás templomban található III. Béla és felesége, Antiochiai Anna sírja. Eredetileg a fehérvári királyi temetőben tárták fel 1848-ban, az egyetlen épségben maradt királlysírt. A földi maradványokat később Budán, a Nagyboldogasszony templomban helyezték végső nyugalomra. (Egyes kutatók szerint a Fehérvárott feltárt királyi pár sírjában Könyves Kálmán és első felesége, Felícia nyugodott)

Bánhegyi Ferenc

(Folytatjuk)

13. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra ... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Imre király és az Aranybulla korának Magyarországa (1196 – 1235)

III. Béla halála nagy űrt hagyott az ország fejlődésében. A számok (évszámok) a történelemben figyelemre méltó törvényszerűségeket rejtnek. Így van ez az Árpád-házi királyok esetében is. *Szent István*, a keresztény állam alapítója 41 éven át uralkodott. A második honalapító, *IV. Béla* 35 éven keresztül irányította az ország dolgait, *II. András* pedig 30 éven át uralta a trónt. *III. Béla* 24 évet töltött a magyar trónon – a negyedik legtöbb időt –, amikor Magyarország gazdasági ereje által Európa nagyhatalmai mellé zárkózott fel. A Magyar Királyság pedig területét tekintve a legnagyobb kiterjedéssel büszkélkedhetett. Levonhatjuk azt a következtetést – bár lehet ellenpéldákat hozni –, hogy egy ország sorsa, fejlődése akkor ér el eredményt, ha egy tehetséges vezetőnek adatik idő terveit végrehajtásához.

Bélát a legidősebb fia, Imre követte a trónon, akit apja még halála előtt ifjabb királlyá koronáztatott. III. Béla kisebbik fia, András herceg azonban nem fogadta el a döntést. Folyamatosan lázadást szított *Imre király (1196-1204)* ellen, mint ahogy az oly gyakran megtörtént az Árpádok előző évszázadaiban is.

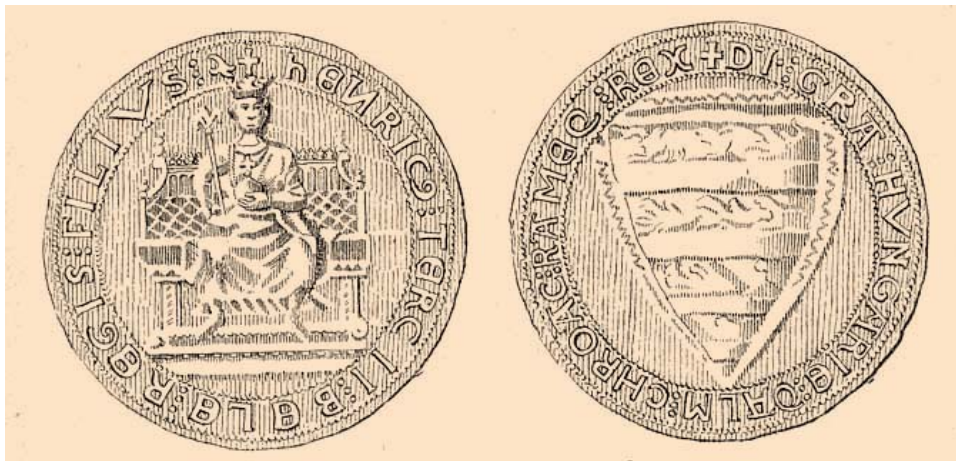
Imre királlyá koronázása a Képes krónika miniatúráján. Imre király pecsétje

András herceg már *1197-ben* megtámadta testvérét, a törvényes királyt és Szlavóniában győzelmet aratott felette. Ez az összecsapás egy lényeges dologban eltért az eddigi, trónért folyó küzdelmektől. A korábbi trónkövetelők kivétel nélkül idegenek segítségével igyekeztek a hatalmat magukhoz ragadni. András herceg volt az első, aki kizárólag a magyar urakra támaszkodott. A hadakozó testvérek III. Ince pápa *1198-ban* történt felszólítására kibékültek. Imre a békés időszakot déli irányba történő terjeszkedésre használta fel. *1201-ben* felvette a *Szerbia királya*, *1202-ben* pedig a *Bulgária királya* címet. *1202 őszén* a Szentföldre tartó, zömében franciákból álló keresztes had, hogy pénzhez jusson, megtámadta a magyar kézen levő Zárát.

Zára mai látképe. A kikötőváros az Adria egyik fontos kereskedelmi és kulturális központja volt. Birtoklásáért a magyar királyok folyamatosan harcot vívtak a gátlástalan kalmár várossal, Velencével. Zára címere

A kereszteseket a velencei dózse bujtotta fel a magyarok ellen. A város többször is fellázadt a kizsákmányoló Velence ellen. Sokkal inkább akartak a magyar királyok alá tartozni, mert akkor szabadabbak voltak, s jobban gyarapodhattak. A negyedik kereszties hadjárat 1202 novemberi ostroma sikeres volt, Zára másfél hónapos ostrom után a francia-velencei szövetségeseik kezére került. (Sajnos, 15 évvel később éppen II. András zálogosította el Zárát Velence javára.)

Imre király aranybullája 1202-ből

A trónutódlás 1203-ban újabb viszályt szült, ami fegyveres összetűzéshez vezetett. A szembenálló felek már felsorakoztak egymás ellen *Varasd* mellett, amikor sor került a nevezetes jelenetre. Ezt egyes források úgy említik, hogy Imre király egy uralkodói pálcával a kezében besétált a trónkövetelő táborába, ahol így szólt: „Meglátom, ki szegezi fegyverét ellenem, ki fogja ontani a királyi vért.” A felkent magyar királyra senki nem mert kezét emelni. Andrást a saját

táborában fogta el, kivezette hívei sorfala között és börtönbe záratta. (Freisingi Ottó fél évszázaddal korábbi csodálkozása, miszerint a magyar király hatalma és tekintélye páratlan Európában, úgy tetszik, még a 13. században is töretlen volt. Hozzá kell tenni, a történet az elfogult spalatói Tamás tollából származik, így hitelessége kérdéses.)

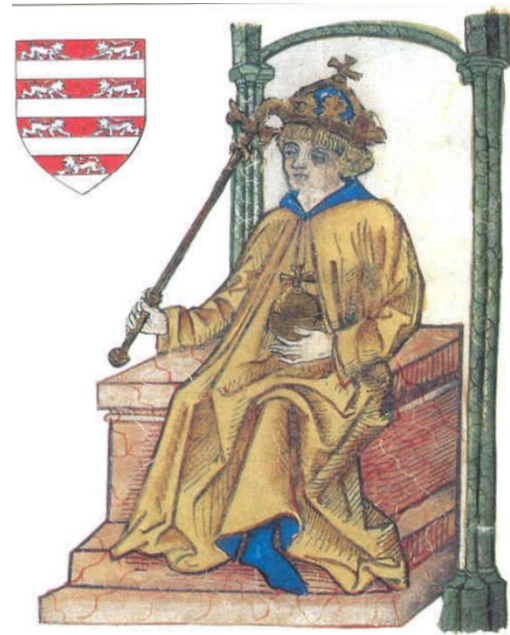

Imre a varasdi táborban elfogja lázadó testvérét, Endrét (Than Mór 1857)

Andrást azonban hívei hamarosan kiszabadították, s a testvérek között az ellentét újra kiéleződött. Imre érezve a vég közeledtét, a pápa támogatásával megkoronáztatta kisfiát. A király halála után a mindössze négyéves gyermek *III. László* (1204-1205) néven foglalta el a trónt. Helyette azonban gyámja, András herceg gyakorolta a hatalmat.

Aragóniai Konstancia magyar, horvát, szlavón, majd távozása után Szicília és német királyné, végül német-római császárné lett

III. László alakja a Képes krónikában és ábrázolása a Thuróczy krónikában

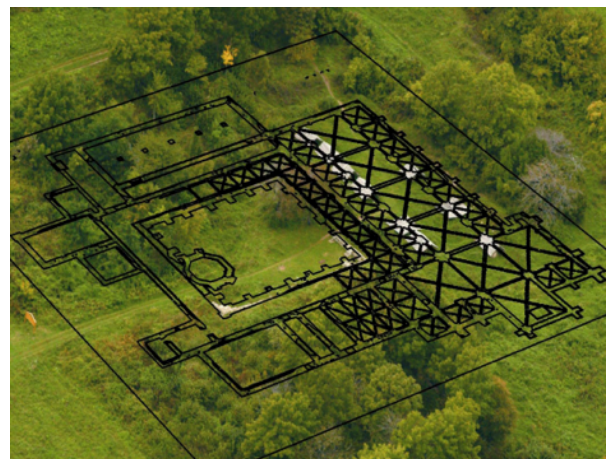
András bizalmatlanul viselkedett a gyermekkel és annak anyjával, a spanyol Konstancia hercegnővel. Az ellentétek már-már háborúvá fajultak, amikor a gyermek meghalt. A gyám, Imre király öccse még ebben az évben *II. András* (1205-1235) néven elfoglalta a magyar trónt. Az egyébként tehetséges Árpád-házi király uralkodásának első éveire rányomta bélyegét feleségének és a meráni (bajor) rokonságnak a mohósága, magyarellenessége. Részben ez a gyakorlat, részben a nagy előd, III. Béla politikája vezette arra *II. Andrást*, hogy egész vármegyéket adományozott oda híveinek. A magyar urak haragját az váltotta ki, hogy a hatalmas földbirtokokhoz, Árpád népének tulajdonához zömmel idegenek jutottak hozzá. Ez a politika egyrészt csökkentette a király hitelességét, másrészt apasztotta a kincstár bevételeit. Egy olyan gátlástalan elit alakult ki az országban, amire a korábbi kétszáz évben nem volt példa. Az idegenek növekvő befolyása nem csak a magyar főurak, hanem a középbirtokosok haragját is kiváltotta.

Azt azonban tudni kell, hogy már első királyaink (Szent István) is adományoztak királyi birtokokat, de ezeket pótolta a Magyar Királyság földterületeinek folyamatos gyarapodása. Ez a lehetősége *II. Andrásnak* már nem adatott meg, mert a Kárpát-medence egész területe benépesült, ezért a király a *vár*birtokokhoz *nyúlt*. Nagyobb baj volt az, hogy azok többsége idegen kézbe került. Az ország területére befogadott németek szinte már önállósították magukat és a király beleegyezése nélkül is szereztek újabb és újabb földeket maguknak.

II. András /Jeruzsálemi András/ király alakja a Képes krónikában és Gertrudis királyné képe a Hedwig codexben

A jól ismert történet szerint – ami a *Bánk bán* című irodalmi és zenei műnek köszönhető –, a lázadó magyar urak 1213 szeptemberében a Pilisben tartózkodó Gertrudis királynét meggyilkolták. Az éppen Halics felé tartó András király a tragikus hírré visszafordult, ám a merénylők közül csak Péter bánt végeztette ki, a többi lázadó csupán méltóságát veszítette el. (Bármennyire is neheztelünk és joggal Gertrudisra az idegen befolyás miatt, büszkék is lehetünk rá. Hiszen öt gyermeket szült, akik közül *Béla* herceget tekinthetjük majd a későbbi második honalapítónak, *Erzsébet* pedig a világ egyik leghíresebb női szentje lett.)

Pilisszentkereszt kolostorának maradványai, illetve a szent hely rekonstrukciója. Feltehetően itt történt Gertrudis királyné meggyilkolása

Nem használt II. András Magyarországnak azzal sem, hogy 1211-ben az erdélyi Barcaságba betelepítette a *Német Lovagrendet*, az erőszakosságukról ismert teutonokat. A lovagok gátlástalansága, a magyar lakosság kizsákmányolása, saját

pénz veretése, nem titkolt önállóságra törekvése sok gondot okozott a királynak. Amikor azonban a lovagrend már a Magyar Királyságot ajánlotta fel a pápának, András nem tűrte tovább az idegenek önkényeskedését. Az Árpád-házi király a német lovagokat 1225-ben kiűzte az országból. (A Német Lovagrend ezt követően Lengyelországban telepedett le, ahol több mint kétszáz éven át szenvedtek tőlük a lengyelek. Az 1410-ben lezajlott grunwaldi csatában aztán ők is véget vetettek a Német Lovagrend uralmának.)

II. András és az állam nélküli Német Lovagrend címere

Megemlíthető a II. András vezette keresztes hadjárat, amire csupán azért került sor, mert kötelességének érezte, hogy teljesítse apja, III. Béla fogadalmát. A Magyar Királyság soha nem vállalkozott volna keresztes hadjárat szervezésére, vezetésére, ez Nyugat-Európa államainak ügye volt. (Bár Szent László idején ez felmerült, de az sem valósult meg.) Kalandvágy, pénzszerzés, dicsőség, valamint a nyugati országokban elterjedt szekták elleni harc űzte a lovagokat Jeruzsálem felé, hogy visszafoglalják a Szent Sírt.

Velencei szállítóhajók, a coccák, amelyek a 13. században szeltek a tengereket. Feltételezhető, hogy II. András is ilyen hajókat bérelt, hogy kíséretével együtt eljusson a Szentföldre (Forrás: Dr. Balogh Tamás)

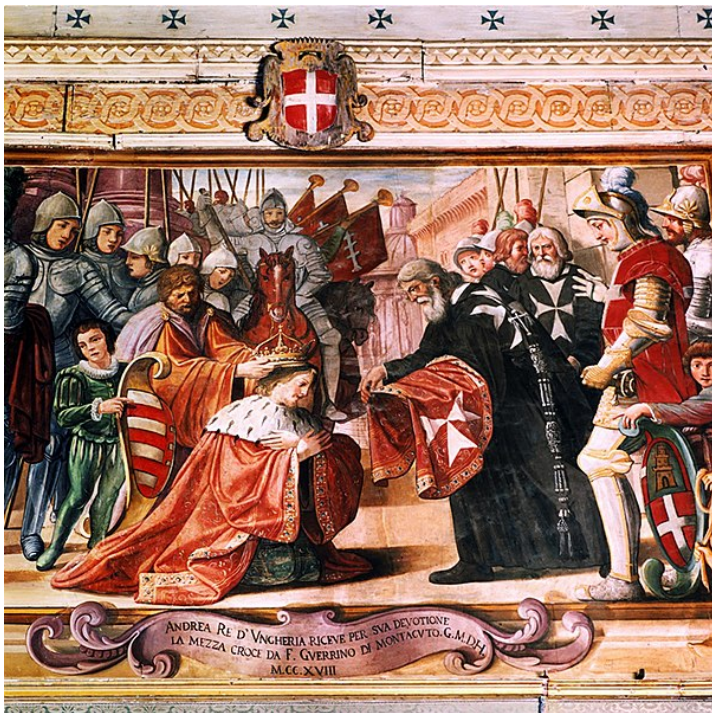
A magyar királyt fogadalma mellett az is útra készítette, hogy 1216-ban megürült Bizánc trónja, s annak betöltésére II. András is esélyes volt. 1217 nyarán a Velencétől csillagászati áron – például Zára elzálogosításával – bérelt hajókon András és kísérete Spalatoból indult el Jeruzsálem felé. (A kikötőben játszódott le az az esemény, ami a magyarok által jól ismert szólás forrása, mely így hangzik: „*Messze van, mint Makó Jeruzsálemtől.*” Egy Makó nevű magyar vitéz a kikötőbe érkezése előtt olyan ittas állapotba került, hogy amikor Spalatoban kijózanodott, azt hitte, hogy már Jeruzsálemben van.)

Spalato, mai nevén Split első építtetője Diocletianus római császár volt, aki a 3. században ebben a palotában élte élete utolsó éveit. A város nevének eredete feltehetően a latin palatium (palota) névre vezethető vissza

A királyt mintegy tízezer fős sereg kísérte. A hajókra azonban a népes hadnak csak a töredéke fért fel – mintegy 1500 katona –, hiszen a lovaikat is magukkal kellett vinniük. Nagy ünnepségek közepette, a magyar király vezetésével elindult az *ötödik keresztes hadjárat*. A hajóhad útközben kikötött Cipruson, ahol újabb sereg csatlakozott a keresztesekhez. Az utánpótlás nehézségei, az arab túlerő, a drágaság (a szegényebb lovagok nem tudták fedezni a költségeket és ezért hazaindultak), a kezelhetetlen tömeg kudarcra ítélte a hadjáratot. II. András még áthajózott a kisázsiai Akkóba, ami akkor még a keresztények kezén volt. Többet azonban nem tudtak elérni. A király 1218 elején, tekintettel a kilátástalan helyzetre, serege élén visszaindult Magyarországra. Az úton, hazafelé tartva megszerezte fiának a görög császártól annak lánya, *Laszkarisz Mária* kezét. II.

Andrást felvették a Szent János Ispotályos Lovagrendbe (Máltai Lovagrend). Így lett a *Jeruzsálem királya* cím birtokosa.

II. András királyt fölveszik az Ispotályos Rendbe. A falfestmény Máltán, a Valletta-i Nagymesterek Palotájában látható. (Szerző: BarbaraPG). A Máltai Rend hivatalos jelvénye

A szerencsésen hazatért uralkodónak továbbra is foglalkoznia kellett német befolyással. Ez akkor erősödött fel, amikor II. András 1224-ben a Magyar Királyság területére betelepítette a szászokat. Ez volt az *Andreanum*, amit aztán a későbbi évszázadok során a szászok nem egyszer azzal „háláltak meg”, hogy a magyarok ellen fordultak. Ráadásul a 13. század elején ezen a földön (*Szászföld*) már korábban berendezkedtek a székelyek, akiknek királyi parancsra keletebbre kellett vonulniuk. Így alakult ki a *Székelyföld* területe. (Tudni kell, hogy Erdély mellett a *Felvidéken is éltek szászok*, németül *cipszerek*. Ők azonban nem egyszerre, hanem már II. Géza idején, a 12. század közepétől folyamatosan telepedtek le a Kárpátok északi részeire. Kiváltságlevelet azonban csak 1271-ben, V. István király idején kaptak.)

Nagyszécheny, az erdélyi szászok városa és Lőcse a felvidéki szászok központja

II. András legjelentősebb és legismertebb történelmi tette az *1222-ben* Fehérvárott kiadott *Aranybulla* volt, ami aztán mintegy hat évszázadon át érvényben maradt. Európában az angol Magna Charta /1215/ után a második olyan alaptörvény, ami a mai értelmezés szerint az alkotmánynak felel meg. A *31 pontból* álló törvény többek között a *köznemesség* kialakulását és megerősödését is magába foglalta. Leírta továbbá a „*koronajavak*” fogalmát, ami a világon egyedülálló jogi formula, *Szent Korona-tan* kialakulásához vezetett. Ennek lényege, hogy az ország királyi földbirtokai a mindenkori uralkodótól független területek, amelyek kizárólag a Szent Koronához kapcsolódó hatalom alapját jelentik. /Az aranybulla egy aranyozott fémből készített pecsét volt, innen származik a neve./

Az Aranybulla-emlékmű, Fehérvár határában azon a helyen áll, ahol a hagyomány szerint II. András király 1222-ben kihirdette a nevezetes törvényt. Az Aranybulla hiteles másolata

András király eseményekben gazdag uralkodásához tartozik, amikor például az esztergomi érsek, sőt a pápa tiltakozása ellenére zsidókat és izmaelitákat állított a királyi pénz-, kamaraadó-, sőügyek intézésének élére. Uralkodásához kötődik továbbá a Zala megyei köznemesek által *Kehidán 1232-ben* kiadott oklevél, ami a *nemesi vármegye* rendszer kialakulásának első állomása volt.

András király halálának éve – 1235 – sem telt el fontos események nélkül. A nyár folyamán betört Magyarországra *II. (Harcias) Frigyes* osztrák örgróf. A magyarok a betolakodókat visszaverték és Bécsig nyomultak előre. Az Árpádok korában a külső *támadások soha nem maradtak válasz nélkül*. Amikor a király 1235 szeptemberében meghalt, harmadik felesége *Estei Beatrix* bejelentette, hogy gyermeket vár az akkor már halott királytól. Béla herceg ezt nem ismerte el, mondván, az mástól van. Beatrixnak végül férfiruhában kellett elmenekülnie az udvarból, s német földön szülte meg *István* névre keresztelt fiát, aki a magyar történelemben még szerepet fog játszani.

Bánhegyi Ferenc

(Folytatjuk)